



# Välineitä esteettömyyden arviointiin ja kehittämiseen liikuntapaikkarakentamisessa

LIEKA II -hankkeen loppuraportti

Riikka Tupala, Reetta-Kaisa Kuusiluoma, Kati Karinharju,  
Sirpa Jaakkola-Hesso, Hanna Tommila & Mikko Laitinen



# Välineitä esteettömyyden arviointiin ja kehittämiseen liikuntapaikkarakentamisessa

## LIEKA II -hankkeen loppuraportti

Riikka Tupala, Reetta-Kaisa Kuusiluoma, Kati Karinharju  
Sirpa Jaakkola-Hesso, Hanna Tommila & Mikko Laitinen

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Pori

2015

Satakunnan ammattikorkeakoulu  
Sarja B, Raportit 15/2015  
ISSN 2323-8356 | ISBN 978-951-633-188-4 (verkkójulkaisu)

@ Satakunnan ammattikorkeakoulu, kirjoittajat ja kuvaajat

Julkaisija:  
Satakunnan ammattikorkeakoulu  
PL 520, 28601 Pori  
www.samk.fi

Kuvat, kuviot ja taulukot:  
Riikka Tupala, Reetta-Kaisa Kuusiluoma, Hanna Tommila

Taitto: Jatta Lehtonen, SAMK Viestintä

SAMKin julkaisut luettavissa ja ostettavissa verkkokirjakaupassa osoitteessa: <http://samk.pikakirjakauppa.fi/>

# Sisältö

Tiivistelmä.....	7
1 JOHDANTO.....	8
2 LIEKA II -HANKE .....	10
3 LIIKUNTAPAikkojen Esteettömyyden Tila -kyselylomakkeen jatkokehitys.....	11
3.1 Kyselylomakkeeseen tehdyt muutokset .....	11
3.2 Muokatun kyselylomakkeen luotettavuus.....	13
4 ARVIOINTITYÖKALUN LUOMINEN ALUEHALLINTOVIRASTOJEN JA OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖN KÄYTTÖÖN.....	14
4.1 Arviointityökalu ja OIVA-työkalu.....	14
4.2 Koulutustilaisuus .....	16
4.3 Arviointityökalun pilotointi .....	16
4.4 Arviointityökalun ja OIVA-työkalun käyttö pilotoinnin ja muutosehdotusten jälkeen .....	17
4.5 OIVA-työkalun käyttäjäpalautte yleisesti .....	19
5 TIETOA JA TYÖKALUJA LIIKUNTAPAikkojen perustamishankkeisiin ryhtyvälle.....	21
5.1 Materiaalipaketti .....	21
5.2 Tarkistuslista.....	21
6 NÄKYVYYS .....	22
7 JOHTOPÄÄTÖKSET .....	23
LIITTEET .....	25
LÄHTEET .....	33



## Tiivistelmä

Tämä julkaisu on opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) rahoittaman Suomen liikuntapaikkojen esteettömyyden tila/liikuntapaikkarakentaminen LIEKA II -hankkeen loppuraportti. Hankkeen toteutti Satakunnan ammattikorkeakoulun esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmä 1.8.2014–30.6.2015.

Keväällä 2013 käynnistyneessä LIEKA-hankkeen ensimmäisessä osassa selvitettiin Suomen pääliikuntapaikkojen esteettömyyden tilaa sekä luotiin helposti käytettävä ja täytettävä kyselylomake liikuntapaikan esteettömyyden tilan selvittämiseen. Tutkimuksessa käytettiin sähköistä e-lomake -ohjelmaa, johon kyselylomake tehtiin. Lomake lähetettiin Suomen jokaisen kunnan liikuntatoimeen ja yhteensä 183 kuntaa vastasi kyselyyn. Kyselylomakkeen täytäneistä kunnista 13:een toteutettiin valtakunnallisella ESKEH-menetelmällä tehty esteettömyyskartoitus lomakkeen toimivuuden testaamiseksi. Tuloksista voi lukea hankkeen loppuraportista: *Karinharju, K., Tupala, R., Kuusiluoma, R-K. ym. 2014. Liikuntapaikkojen esteettömyyskartoitus päätöksenteon tueksi, LIEKA-hankkeen loppuraportti. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sarja B, Raportit 7/2014, Pori*. Raportti on luettavissa sähköisesti Theseus.fi-tietokannassa.

Hankkeen ensimmäisessä osassa selvinnyt Suomen pääliikuntapaikkojen esteettömyyden tila loi tarpeen työn jatkamiselle. Lisäksi monet liikuntapaikoista vaativat perusparannusta lähivuosina, jolloin esteettömyyteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. LIEKA II -hankkeessa oli neljä työkokonaisuutta:

- 1) Jatkokehitettiin hankkeen ensimmäisessä osassa luotua liikuntapaikkojen esteettömyyden tilan selvittämiseen tarkoitettua kyselylomaketta ja liitettiin se Satakunnan ammattikorkeakoulussa esteettömyyden arviointiin ja raportointiin luotuun sähköiseen OIVA-työkaluun.
- 2) Kehitettiin aluehallintovirastoille ja opetus- ja kulttuuriministeriölle arviointityökalu liikuntapaikkahankkeiden avustushakemusten esteettömyysnäkökulmien arviointiin. Myös tämä lomakkeisto liitettiin OIVA-työkaluun.
- 3) Ohjelmoitiin OIVA-työkalu edellä mainittujen lomakkeistojen tarpeita vastaavaksi.
- 4) Luotiin materiaalipaketti esteettömyyden huomiointiin liikuntapaikan perustamishankkeeseen ryhtyvälle.



# 1 Johdanto

Huhtikuussa 2015 uudistetun liikuntalain tavoitteena on edistää eri väestöryhmien mahdollisuuksia olla liikunnallisesti aktiivinen, edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä fyysisen toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista, edistää lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, liikunnan kansalaistoimintaa, huippu-urheilua, liikunnan ja huippu-urheilun rehellisyyttä ja eettisiä periaatteita sekä vähentää eriarvoisuutta liikunnassa. Lähtökohtina tavoitteen toteutumiseksi on mainittu tasa-arvo, yhdenvertaisuus, yhteisöllisyys, monikulttuurisuus, terveet elämäntavat sekä ympäristön kunnioittaminen ja kestävä kehitys. (Liikuntalaki 390/2015, 2 §.)

Yksi yhdenvertaisen liikunnan harrastamisen perusedellytyksistä ja liikuntapaikkojen laatutekijöistä on liikuntapaikkojen esteettömyys. Sen edistäminen on nähty myös keskeisenä kehittämiskohteena liikuntapaikkarakentamista koskien. Erityistä huomiota tulee kiinnittää laadukkaaseen suunnittelutyöhön ja toteuttamiseen niin, että esteettömyys liikuntapaikoilla on luonnollinen osa kokonaisuutta. Parhaimmillaan esteettömät ratkaisut rakennetussa ympäristössä hyödyttävät kaikkia tilankäyttäjiä, eivätkä ne leimaannu vain tiettyjen käyttäjäryhmien liikkumista ja toimimista helpottaviksi erillisratkaisuiksi. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 32–33.)

Kunnilla ja valtiolla on tärkeä tehtävä liikuntalain tavoitteiden saavuttamisen mahdollistajina. Kuntien tulee kehittää paikallistason yhteistyötä ja tukea kansalaistoimintaa sekä kehittää liikuntamahdollisuuksia kaikille väestöryhmille liikkumis- tai toimintakykyyn katsomatta. Valtion rooli taas korostuu avustamisen, johdon, kehittämisen ja valvonnan alueilla. (Liikuntalaki 390/2015, 4–5 §.)

Liikuntaan liittyvän aluehallinnon tehtäviä Suomesa hoitaa aluehallintovirastojen liikuntatoimet (Liikuntalaki 290/2015, 4 §). Alueelliset (Etelä-Suomi,

Itä-Suomi, Lappi, Lounais-Suomi, Länsi- ja Sisä-Suomi ja Pohjois-Suomi) liikuntatoimet edistävät väestön liikunnallista elämäntapaa, hyvinvointia, terveyttä sekä työ- ja toimintakykyä elämänkaaren eri vaiheissa muun muassa vahvistamalla liikunnan asemaa kunnallisena peruspalveluna ja parantamalla arkiliikunnan olosuhteita yhteistyössä kuntien eri hallinnonalojen kanssa. Alueellisen liikuntatoimen keskeisimpiä tehtäviä ovat liikuntapaikkarakentamisen ohjaus ja tukeminen, lasten ja nuorten liikunnan kehittämishankkeiden tukeminen, valtakunnallisten ohjelmien alueellinen toteuttaminen, terveysliikunnan ja erityisryhmien liikunnan edistäminen, alueellisen kansalaistoiminnan ja yhteistyön tukeminen, liikunnan peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi, lähialueyhteistyö ja kansainvälinen toiminta, koulutus ja informaatio-ohjaus sekä monikulttuurisen liikunnan edistäminen. (Aluehallintoviraston www-sivut 2014.) Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää aluehallintoviraston käyttöön vuosittain määrärahat liikunnan aluehallinnon toimintaan sekä tilanteen mukaan muita määrärahoja edelleen avustuksina myönnettäviksi (Liikuntalaki 290/2015, 9 §).

Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa ja kehittää valtion liikuntapolitiikkaa lainsäädännöllä, tutkimusten ja selvitysten välityksellä sekä liikuntaan ohjatuilla budjetti- ja veikkausvoittovaroilla. Liikuntapolitiikalla edistetään liikuntaa ja sen kautta väestön hyvinvointia, kilpa- ja huippu-urheilua sekä niihin liittyvää kansalaistoimintaa. Liikuntapolitiikan linjauksiin kuuluvat lasten, nuorten ja aikuisväestön liikunta liikkumis- tai toimintakykyyn katsomatta, huippu-urheilu, sukupuolten tasa-arvo, liikunnan kansalaistoiminta, liikunnan koulutuskeskukset, liikuntapaikkarakentaminen ja liikuntatieteellinen tutkimus. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain liikuntaavustuksia muun muassa kehittämis-, selvitys- ja tutkimushankkeisiin, ylimääräiseen urheilijaeläkkeeseen, urheilijoiden valmennukseen ja harjoitteluun,



urheiluakatemioiden ja liikunnan koulutuskeskuksille, järjestö- ja seuratoimintaan, kansainvälisten liikuntakongressien järjestämiseen sekä liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatoimien perustamishankkeisiin. (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2015.)

Valtion myöntämällä liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatoimien perustamishankkeiden määrärahalta valtio haluaa edistää erityisesti laajojen käyttäjäryhmien tarpeisiin tarkoitettujen liikuntapaikkojen rakentamista, hankkimista, perusparannusta ja varustamista. Näillä liikuntapaikoilla halutaan mahdollistaa kaikille tasa-arvoiset mahdollisuudet aktiiviselle ja säännölliselle liikunnalle liikuntalain 13 §:n mukaisesti. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 2; Liikuntalaki 290/2015, 13 §.) Aiemmin käytetty termi peruskorjaus on liikuntalaissa muutettu perusparannukseksi. Muutoksella on opetus- ja kulttuuriministeriön Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirjan mukaan pyritty vaikuttamaan liikuntapaikkojen liikunnallisen kapasiteetin lisäämiseen pelkän teknisen peruskorjauksen sijaan. Muutoksen myötä liikuntapaikan perusparannusta voitaisiin myös arvottaa muun muassa sen toiminnallisuuden, esteettömyyden ja turvallisuuden näkökulmasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 11–12.)

Valtion liikuntapaikkarakentamiseen jakamista määrärahoista valtaosa on lähivuosina kohdennettu uima-, jää- ja liikuntahallirakentamiseen. Erityisesti uimahallien muutostöissä on kiinnitetty huomiota toiminnalliseen viihtyvyyteen ja esteettömyyteen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 8, 25). Muun muassa vuoden 2013 lopulla avattu ja 2014 Vuoden liikuntapaikaksi valittu Harjavallan liikunta- ja uimahalli on saanut kiitosta saavutettavuudestaan ja esteettömydestään. Liikuntapaikan on koettu olevan helposti saavutettavissa ja esteettömän liikkumisen olevan hallissa ja sen ympäristössä sujuvaa. Tampereen Messut Oy:n lahjoittamalla ja opetus- ja kulttuuriministeriön ja aluehallintovirastojen myöntämällä Vuoden liikuntapaikka -palkinnolla halutaan nostaa

esille erityisosaamista vaativan liikuntapaikkarakentamisen merkitystä ja arvoa. Palkinto on myös tunnustus kohteiden rakennuttajien, suunnittelijoiden, rakentajien ja ylläpitäjien osaamiselle. (Lehdistötiedote 20.5.2014.)

Suomessa on vuonna 2015 yhteensä yli 30 000 rakennettua liikuntapaikkaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 8). Opetus- ja kulttuuriministeriöllä ja aluehallintovirastoilla on merkittävä rooli liikuntapaikkarakentamisessa paitsi avustusrahoituksen myöntäjänä, myös rakentamisen suuntaa ohjaavina tahoina. Tahot myös mahdollistavat liikuntapaikkarakentamiseen liittyvien tutkimus- ja kehittämishankkeiden toteuttamista. Esteettömyyteen liittyvät selvitystyöt ovatkin yleistyneet viime vuosina. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 9–10.) Suunta on toivottava, sillä useissa eri tutkimuksissa on voitu osoittaa, että vaikka esteettömyys on liikuntapaikoissa otettu huomioon vähintään rakentamismääräysten vaatimalla tasolla, eivät ne silti välttämättä ole käytännössä esteettömiä kaikille käyttäjäryhmille. (Karinharju ym. 2014, 39–40; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 33; Piispanen 2010, 36.) Suomessa liikuntapaikkojen esteettömyyden toteutumista uusissa ja perusparannettavissa kohteissa ohjaavat lähtökohteisesti maankäyttö- ja rakennuslaki, maankäyttö- ja rakennusasetus, Suomen rakentamismääräyskokoelma sekä liikuntalaki. Näiden lisäksi on joukko ohjeita ja suosituksia esteettömyydelle katu- ja viheralueilla, rakennuksissa sekä erikseen liikuntapaikoissa ja -tiloissa. Siitä huolimatta liikuntapaikkojen esteettömyyden ei voida sanoa olevan kiitettävällä tasolla (Karinharju ym. 2014, 39). Tarvitaan helposti saavutettavaa tietoa ja yhtenäisiä toimintatapoja suunnittelijoille sekä entistä tarkempia ohjeita, linjauksia ja tarkkailua esteettömyyden näkökulmasta.

## 2 LIEKA II -hanke

Liikuntapaikkojen esteettömyyskartoitus päätöksenteon tueksi (LIEKA) -hankkeen jatkohanke LIEKA II käynnistyi Satakunnan ammattikorkeakoulussa 1.8.2014. Hanketta rahoittivat opetus- ja kulttuuriministeriö ja Satakunnan ammattikorkeakoulu kokonaisuudessaan 61 300 eurolla, josta henkilöstökustannuksia oli 58 188,88 € ja matka- ja muita kuluja 3157,22 € (taulukko 1).

Hankkeen tavoitteena oli 1) kehittää hankkeen ensimmäisessä osassa luotua liikuntapaikkojen esteettömyyden tilan arviointiin kehitettyä kyselylomaketta ja liittää se osaksi OIVA-työkalua (liite 1), 2) arvioida kyselylomakkeen toimivuutta ja luotettavuutta, kohderyhmänä muun muassa aluehallintovirastojen liikuntatoimentarkastajat ja rakennustarkastajat, 3) liittää kyselylomake osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivuja ja 4) esitellä hankkeen tuloksia valtakunnallisesti.

Hankkeen edetessä tavoitteita tarkennettiin ja laajennettiin rahoittajan edustajan kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta. Suurimmiksi työkokonaisuuuksiksi muodostuivat

1) alkuperäisen **kyselylomakkeen jatkokehitys ja liittäminen osaksi sähköistä esteettömyyden arviointi- ja raportointityökalua (OIVA-työkalu),**

2) erillisen **arviointityökalun luominen aluehallintovirastoille ja opetus- ja kulttuuriministeriölle** liikuntapaikkojen perustamishankkeiden avustushankemusten esteettömyysnäkökulmien arviointiin,

3) **materiaalin luominen** liikuntapaikan perustamishankkeeseen ryhtyville **suunnittelijoille ja kunnille,**

4) **OIVA-työkalun ohjelmointi** tarpeita vastaavaksi.

Hankkeessa työskenteli projektipäällikön ja -sihteerin lisäksi yhteensä neljä työntekijää. Heistä kaksi oli esteettömyyden asiantuntijoita (esteettömyyskartoittajia ja aihealueeseen laajasti perehtyneitä henkilöitä), joilla on tietoa esteettömyysmääräyksistä ja käytännön kokemusta kartoitusten tekemisestä. Tietotekniikan insinööri toi hankkeeseen teknistä asiantuntijuutta ja huolehti sähköisen OIVA-työkalun ohjelmoinnista. Lomakkeiden käytettävyyden arviointiin ja tulosten analysointiin oli käytettävissä tilastotieteen osaaaja. Fysioterapeuttipiskelija Maria-Elisa Saarinen teki hankkeelle AMK-opinnäytetyön, jossa arviointiin uudistetun liikuntapaikkojen esteettömyyden tilan arviointiin kehitetyn kyselylomakkeen toimivuutta. Opinnäytetyö ei ehtinyt valmistumaan ennen hankkeen päättymistä. Opinnäytetyö on valmistuttuaan luettavissa Theseus-tietokannassa ([www.theseus.fi](http://www.theseus.fi)).

TAULUKKO 1. LIEKA II -hankkeen budjetti

LIEKA II hankkeen budjetti 1.8.2014–30.6.2015	
Valtionavustus / opetus- ja kulttuuriministeriö	50 000,00 €
SAMKin omarahoitusosuus	11 346,10 €
Rahoitus yhteensä	61 346,10 €

### 3 Liikuntapaikkojen esteettömyyden tila -kyselylomakkeen jatkokehitys

LIEKA-hankkeen ensimmäisessä osassa luotiin sähköinen kyselylomake, jonka avulla voi nopeasti ja helposti arvioida liikuntapaikan esteettömyyden tilaa ja saada tietoa, mihin asioihin tulisi erityisesti kiinnittää huomiota. Lomake luotiin sellaiseksi, että kuka tahansa, ilman erillistä koulutusta voi sitä käyttää. E-lomakeohjelmalla toteutettu kyselylomake pilotoitiin. Pilottiryhmänä toimivat Suomen kuntien pääliikuntapaikoista vastaavat henkilöt, jotka tavoitettiin sähköpostitse. Vastaukset saatiin 183 kunnasta ja näistä 13:een tehtiin esteettömyyskartoitus kyselytutkimuksen tulosten paikkansapitävyyden selvittämiseksi. Kartoitusten ohessa haastateltiin kyselyyn vastanneita henkilöitä lomakkeen toimivuudesta ja tarpeellisuudesta. (Karinharju ym. 2014, 12–16.)

Sähköisen kyselylomakkeen eduksi nousivat sen yksinkertaisuus ja nopeus, jolloin myös esteettömyyteen tai esimerkiksi rakennusalaan perehtymätön voi arvioida kohteen esteettömyyden tilaa yleisellä tasolla. Palautteen sekä aineistonkeruun menetelmien vertailun jälkeen kuitenkin koettiin, että lomake vaatii vielä jatkotyöstämistä: osaa kysymyksistä oli tarve muokata helpommin tulkittaviksi, osaan kysymysryhmistä tarvittiin tarkentavia lisäkysymyksiä ja lisäksi oli tarve lisätä uusia kysymysryhmiä, joilla saataisiin tietoa kohteen kokonaisvaltaisesta esteettömyydestä – tiedonsaannista aina kohteessa toimimiseen asti. Lisäksi ensimmäisessä kyselylomakeversiossa pääliikuntapaikan esteettömyyttä tarkasteltiin ainoastaan liikkumaan saapuvan asiakkaan näkökulmasta. Liikuntapaikan tulee kuitenkin olla helposti saavutettava ja esteetön kaikille tilankäyttäjille. Esteettömäksi suunniteltu liikuntapaikka mahdollistaa jokaiselle tasavertaiset mahdollisuudet olla osa urheilu- ja kulttuurielämystä niin harrastajana, urheilijana, saattajana, katsojana, ohjaajana, toimitsijana kuin työntekijänäkin.

#### 3.1 Kyselylomakkeeseen tehdyt muutokset

LIEKA-hankkeen ensimmäisessä osassa luotu sähköinen kyselylomake siirrettiin Satakunnan ammattikorkeakoulussa kehitettyyn internetissä käytettävään esteettömyyden arviointi- ja raportointityökaluun (OIVA-työkalu). Kyselylomaketta laajennettiin ottaen huomioon kokonaisvaltainen esteettömyys sekä esteettömyyden katkeamaton ketju (etukäteistieto, matka, saapuminen, sisäänkäynti, toimiminen tiloissa). Kysymysryhmiä lisättiin muun muassa etukäteen saatavasta tiedosta sekä piha-alueesta. Kyselyä haluttiin laajentaa myös koskemaan liikuntatilan muita oheistiloja, kuten kahviota ja katsomoa.

Alkuperäisessä lomakkeessa kysymysryhmiä oli yhteensä 7. Muokkauksen jälkeen kysymysryhmien määrä nousi 14:ään. Portaita ja hissiä koskevat kysymysryhmät yhdistettiin kerrokset-kysymysryhmäksi (taulukko 2).

Hankkeen ensimmäisessä osassa tehtyjen haastattelujen perusteella alkuperäisen, e-lomake -ohjelmalla täytettävän kyselylomakkeen täyttö kesti noin 15 minuuttia. Kysymyksiä oli yhteensä 49 kappaletta eli yhteen kysymykseen vastaaminen vei aikaa noin 18 sekuntia. Kymmenellä lisäkysymyksellä kokonaisvastausaika pitenisi keskimäärin kolmella minuutilla, kahdellakymmenellä kuusi minuuttia ja niin edelleen.

Muokatussa kyselylomakkeessa kysymyksiä on yhteensä 90 (liite 2), mutta sähköisen esteettömyyden arviointi- ja raportointityökalun ominaisuuksien myötä kaikkiin kysymyksiin ei ole tarkoitus vastata. Tarkentavat kysymykset aukeavat tarvittaessa. Esimerkiksi kuvassa 1 ensimmäisen kysymyksen alla olevat kysymykset ovat piilossa; ne avautuvat vain, jos kysymykseen vastaa ei. Muussa tapauksessa

TAULUKKO 2. Alkuperäisen ja muokatun kyselylomakkeen kysymysryhmät

Alkuperäisen kyselylomakkeen kysymysryhmät:	Muokatun kyselylomakkeen kysymysryhmät:
Yhteystiedot	Yhteystiedot
	Etukäteistieto
	Saapuminen
	Piha-alue
Pääsisäänkäynti	Pääsisäänkäynti
	Vaihtoehtoinen sisäänkäynti
	Palvelupiste
Kulkuväylät	Kulkuväylät
Portaat, hissi	Kerrokset
Wc-tilat	Wc-tilat
Pukeutumis- ja peseytymistilat	Pukeutumis- ja peseytymistilat
	Liikuntatila
	Katsomo
	Kahvio

vastaaja siirtyy suoraan seuraavaan kysymykseen, jolloin eteneminen lomakkeella on helppoa ja loogista. Nykyisellään kyselylomakkeen vastaamiseen kuluu aikaa keskimäärin 20–25 minuuttia.

Myös OIVA-työkaluun luotiin uusia ominaisuuksia lomakkeen käytettävyyden parantamiseksi. Työkaluun luotiin mahdollisuus kysymyksiä selventävien kuvien ja inforuutujen lisäämiseen sekä valokuvan ottamiseen. Painettaessa info-painiketta, aukeaa ponnahdusikkunana tarkentavaa tietoa kysymykseen liittyen (kuva 2). Painettaessa kuva-painikkeesta, kysymykseen liittyvä esimerkkikuva aukeaa uudelle välilehdelle. Infoteksti ja esimerkkikuva lisäävät käyttäjän ymmärrystä esteettömyydestä ja vähentävät riskiä ymmärtää kysymykset väärin. Kuvien lisäämisomi-

naisuuden myötä liikuntapaikan esteettömyyden arvioijalle avautui mahdollisuus myös valokuvien ottamiseen arviointia tehdessä, jolloin kuvat siirtyvät automaattisesti raporttiin.

OIVA-työkalun sujuvaa käyttöä varten koottiin käyttöohjeet. Käyttöohjeet löytyvät OIVA-työkalun etusivulta. Käyttöohjeista tehtiin myös OIVA-työkalun käyttäjätunnusten yhteydessä jaettava versio.

### 3.2 Muokatun kyselylomakkeen luotettavuus

Fysioterapeuttipiskelija Maria-Elisa Saarinen testasi muokatun kyselylomakkeen luotettavuutta AMK-opinnäytetyössään. Opinnäytetyössä arvioitiin lii-

Kuva 1. Kyselylomake sähköisessä arviointi- ja raportointityökalussa (OIVA-työkalu)

Kuva 2. Kyselylomakkeen käytettävyyttä OIVA-työkalussa parannettiin lisäämällä kysymyksiin inforuutuja, esimerkkikuvia sekä mahdollisuus ottaa valokuvia.

kuntapaikan esteettömyyttä ensin kyselylomakkeen avulla. Tämän jälkeen opiskelija kävi esteettömyyskartoittajan peruskurssin, josta hän sai laajat tiedot esteettömyydestä ja sen arvioimisesta. Koulutuksen jälkeen Saarinen arvioi kohteen esteettömyyden uudelleen kyselylomaketta apuna käyttäen ja arvioi saatujen tulosten eroja ja syitä tulosten eroavaisuuksille. Opinnäytetyö ei ehtinyt valmistua ennen hankkeen päättymistä, mutta se on valmistuttuaan luettavissa Theseus-tietokannassa.

## 4 Arviointityökalun luominen aluehallintovirastojen ja opetus- ja kulttuuriministeriön käyttöön

Valtionavustusta haettaessa liikuntapaikan perustamishankkeeseen ryhtyvä taho (yleensä kunta) toimittaa avustushakemuksen aluehallintovirastoon. Hakemukseen tulee liittää rahoitusasiakirjat, rakennuslupa, hankesuunnitelma ja hankekohtaiset suunnitelma-asiakirjat (Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2015). Aluehallintovirastossa rakennus-, liikunta- ja sivistystoimentarkastajat arvioivat avustushakemukset. Yksi arvioitava asia on suunnitelmien esteettömyysnäkökulmat. Yksi yleisimmistä huomauttamisperusteista liikuntapaikkarakentamisen hankeavustuksissa on juuri esteettömyysmääräysten puutteellinen noudattaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 32). Tarkastajat arvioivat liikuntapaikan esteettömyyttä muun muassa piirustuksia, asemapiirrosta ja rakenteiden fysikaalista sopivuutta tarkastelemalla.

Avustushakemusten arviointityökalu luotiin aluehallintovirastojen ja opetus- ja kulttuuriministeriön käyttöön. Pohjana käytettiin liikuntapaikkojen esteettömyyden tilan arviointiin kehitettyä kyselylomaketta ja sitä muokattiin ja kehitettiin tarvetta vastaavaksi. Arviointityökalun avulla haluttiin edistää esteettömyyden laaja-alaisempaa huomioonottamista. Kokonaisuutta koottaessa tutustuttiin aiempiin liikuntapaikkojen rakennushankkeisiin ja niiden avustushakemuksiin, jotta arviointityökalu palvelisi parhaiten tarkastajia. Lisäksi tarkastajat osallistuivat itse työkalun kehittämiseen antaen parannusehdotuksia ja toiveita työkalun käytettävyydelle ja sisällölle.

### 4.1 Arviointityökalu ja OIVA-työkalu

LIEKA II -hankkeessa luotu avustushakemusten arviointityökalu sisältää 11 eri osa-aluetta (taulukko 3). Verrattuna liikuntapaikkojen esteettömyyden arviointilomakkeeseen, avustushakemusten arviointityöka-

lussa ei arvioida kohteesta saatavaa etukäteistietoa eikä saapumista kohteeseen, koska näitä tietoja ei avustushakemuksista saada. Lisäksi wc-tiloja koskevat kysymykset on upotettu useamman kysymysryhmän alle (aula, pukeutumis- ja peseytymistilat, katsomo, kahvio).

Satakunnan ammattikorkeakoulussa kehitettyyn sähköiseen esteettömyyden arviointi- ja raportointityökaluun (OIVA) tehtiin tarvittavia muutoksia, jotta avustushakemusten arviointi sen avulla olisi mahdollisimman sujuvaa. Työkalun sisältöä koottaessa lomakkeelle eroteltiin ja merkittiin määräysten ja suositusten tasoiset kysymykset. Kysymykset pohjautuvat Suomen rakentamismääräyskokoelmaan (Suomen RakMK F1 2005; Suomen RakMK F2 2001) sekä ESKEH-suositukseen esteettömyydestä (Ruskovaara, A. & Invalidiliitto 2009). Määräysten tasoiset kysymykset ovat sellaisia, joiden tulee olla suunnitelmassa vähintään huomioitu. Kyseiset kysymykset ovat myös raportoinnissa painoarvoltaan suuremmat. Jaottelu helpottaa työkalua käyttävää sekä raporttia lukevaa löytämään helposti pakolliset tehtävät muutokset sekä seikat, jotka olisi hyvä huomioida.

OIVA-työkalu kokoaa valmiin raporttipohjan lomakkeelle annettujen vastausten perusteella. Liikuntapaikkojen avustushakemusten arviointityökalun raporttitekstien luomiseen kiinnitettiin erityistä huomiota. Jos hakemuksessa ilmenee puutteita tai huomautettavaa, annetaan raportissa tarkat ohjeet siitä, miten asia tulisi huomioida. Ohjeet perustuvat rakennusmääräyksiin ja suosituksiin.

Raporttitekstin lisäksi työkalu antaa arvion suunnitelman esteettömyyden tasosta. Arviointityökalun kysymysten maksimipistemäärä on 89 pistettä. Pisteytys on suunniteltu niin, että pisteet jakautuvat niin

sanottuun pää- ja ekstramittariin. Rakennusmääräystasoiset sekä tietyt, erityisen merkittäviksi määritellyt suositustasoiset pisteet lasketaan päämittariin (maksimipistemäärä 68 pistettä) ja suositustasoiset ekstramittariin (maksimipistemäärä 21 pistettä). Pisteytyksessä painotetaan tiettyjä esteettömyysnäkökulmia. Taulukossa 4 on esimerkkinä sisäänkäyntiin liittyviä kysymyksiä.

TAULUKKO 3. Avustushakemusten arviointityökalun kysymysryhmät verrattuna liikuntapaikan esteettömyyden arviointilomakkeen kysymysryhmiin

Liikuntapaikan esteettömyyden arviointilomakkeen kysymysryhmät:	Avustushakemusten arviointityökalun kysymysryhmät:
Yhteystiedot	Hankkeen tiedot
Etukäteistieto	
Saapuminen	
Piha-alue	Piha-alue
Pääsisäänkäynti	Kulku rakennukseen
Vaihtoehtoinen sisäänkäynti	Vaihtoehtoinen sisäänkäynti
Palvelupiste	Aulatilat
Kulkuväylät	Kulkuväylät
Kerrokset	Kerrokset
Wc-tilat	
Pukeutumis- ja peseytymistilat	Pukeutumis- ja peseytymistilat
Liikuntatila	Liikuntatila
Katsomo	Katsomo
Kahvio	Kahvio

TAULUKKO 4. Esimerkki pisteytyksestä

Onko sisäänkäynti tasoeroton (ei portaita, eikä luiskaa)? -> 4 pistettä		
Jos ei:	Onko sisäänkäynnin yhteydessä sekä portaat että luiska? -> <b>2 pistettä</b>	
	Jos kyllä:	Onko portaissa määräysten mukaiset käsijohteet? (RakMK F1) -> <b>0,33 pistettä</b>
		Onko luiskassa määräysten mukaiset käsijohteet? (RakMK F1) -> <b>0,33 pistettä</b>
		Onko luiska määräysten mukainen? (RakMK F1) -> <b>0,33 pistettä</b>



Esimerkkivastauksessa kyseessä on siis sisäänkäynti, jossa on sekä portaat että luiska. Molemmissa on asianmukaiset käsijohteet ja luiska on suositusten mukainen kaltevuudeltaan ja muilta ominaisuuksiltaan. Arviointityökalussa tasoerotomasta sisäänkäynnistä saa 4 pistettä. Jos sisäänkäynnin yhteydessä on sekä portaat että luiska, on sisäänkäynnin pistemäärä 2. Lisäksi jos luiska sekä portaiden ja luiskan käsijohteet ovat määräysten mukaiset, kertyy lisäpisteitä 1. Toisin sanoen tasoeroton sisäänkäynti (yht. 4 pistettä) on painoarvoltaan suurempi, eli esteettömyyden näkökulmasta parempi vaihtoehto kuin portailla ja luiskalla varustettua sisäänkäyntiä (yht. 3 pistettä), vaikka molemmat sisäänkäynnit ovatkin esteettämiä. Kaikki arviointityökalun kysymykset ja tarkempi pisteytys löytyvät liitteestä 3.

## 4.2 Koulutustilaisuus

Joulukuussa 2014 järjestettiin aluehallintovirastojen nuoriso- ja liikuntatoimentarkastajille, sivistystoimentarkastajille, rakennustarkastajille ja ylitarkastajille suunnattu koulutustilaisuus Helsingissä. Koulutukseen osallistui seitsemän aluehallintovirastojen edustajaa, 1–2 kultakin toiminta-alueelta, sekä kaksi opetus- ja kulttuuriministeriön edustajaa. Tilaisuudessa esiteltiin lyhyesti hankkeen tuloksia sekä avustushakemusten arviointityökalun ensimmäistä versiota sekä perehdyttiin OIVA-työkaluun. Tarkastajat harjoittelivat OIVA-työkalun käyttöä ja testasivat arviointityökalua käytännössä esimerkkihankkeiden avustushakemusten arvioinnissa.

Joulukuussa järjestetyn koulutustilaisuuden jälkeen lomakkeen sisältöön tehtiin pieniä muutoksia tarkastajilta saadun palautteen ja ehdotusten perusteella.

## 4.3 Arviointityökalun pilotointi

Tammikuussa 2015 tarkastajat aloittivat avustushakemusten esteettömyysnäkökulmien arviointiin suunnitellun arviointityökalun pilotoinnin. Pilotointiin

osallistui aluehallintovirastojen rakennus-, nuoriso- ja liikuntatoimen- sekä sivistystoimentarkastajia ja ylitarkastajia. Palautekysely lähetettiin 19 vastaanottajalle; vastaus saatiin viideltä.

Vastaajista neljällä ei ollut aiempaa kokemusta vastaavanlaisista online-työkaluista, mutta yleisesti OIVA-työkalua pidettiin kohtalaisen selkeänä. Kysymysten yhteydessä olevat info-ikkunat koettiin hyödyllisiksi. Avustushakemuksen arviointityökalun kysymykset koettiin yksityiskohtaisiksi, joskaan kaikkiin kysymyksiin ei löytynyt pääpiirustustason suunnitelmista vastauksia. Automaattista raportointitekstiä pidettiin erinomaisena oivalluksena ja viittaukset määräyksiin ja suosituksiin koettiin hyväksi.

OIVA-työkalun selkeyttä ja monipuolisuutta arvioitaessa kaksi vastaajaa piti sitä tyydyttävänä ja kolme hyvänä. Työkalun ulkoasu sekä käytettävä kieli ja termit koettiin yleisesti selkeiksi. Yhden vastaajan mielestä työkalun ulkoasu vaatisi elävöittämistä. Arvioitaessa työkalun toimivuutta yleisesti neljä vastaajaa piti sitä tyydyttävänä ja yksi hyvänä. Eniten hajontaa oli käytön helppouden arvioinnissa, jossa vaihtelua oli aina heikosta erinomaiseen.

OIVA-työkalua ja avustushakemusten arviointityökalua pilotoineet kokivat, että erityisesti pääsuunnittelijan, arkkitehdin ja rakennussuunnittelijan työhön työkaluista olisi apua. Työkalu koettiin johdonmukaiseksi ja kaikki osa-alueet tulevat arvioiduiksi. Työkalu koettiin helppokäyttöiseksi, jos on sisäistänyt esteettömyyden jo aiemmin.

## Kehittämissuhteita

Pilotoinnista saatiin erinomaisia parannusehdotuksia. Esimerkiksi raportin tulostusasetteluun ja tallennettujen raporttien löydettävyyteen ja niiden muokkaamiseen toivottiin parannusta. Lisäksi toivottiin, että raportissa käytettävät värikoodit olisi mahdollista itse määrittää. OIVA-työkalun alkuun ehdotettiin valikkoa, josta voi valita, onko kyseessä olemassa olevan rakennuksen arviointi vai hakemusasiakirja. Työkaluun toivottiin myös vastausvaihtoehtoa *tietoa ei löydy tai ei selviä suunnitelmasta*.

Kehittämissuhteuksista kaikki muut saatiin hankkeen loppuun mennessä korjattua, paitsi raportissa käytettävät värikoodit ja alussa oleva valikko.

### Pilotoinnin palaute- ja keskustelutilaisuus

Helmikuun lopussa 2015 järjestettiin pilotoinnin palaute- ja keskustelutilaisuus. Tilaisuudessa käytiin läpi pilotoijilta saatu palaute sekä ehdotukset lomakkeen sisällön ja OIVA-työkalun muokkaamiseksi. Arviointityökalun pisteytystä muokattiin niin, että tiettyjen kysymysten painoarvoa korostettiin pilotoijien toiveiden mukaisesti.

### 4.4 Arviointityökalun ja OIVA-työkalun käyttö pilotoinnin ja muutosehdotusten jälkeen

Liikuntapaikkojen avustushakemuksen arviointia tehtäessä työkalun kysymyksiin vastataan valitsemalla joko *kyllä*, *ei*, *ei koske* tai *ei selviä* -vaihtoehto. *Ei koske* -vaihtoehto on lomakkeella oletusvalintana (kuva 3). Jättämällä tämän vaihtoehdon, raportissa ei ilmene kysymykseen liittyviä ohjeistuksia, mutta kommenttikenttään tehdyt kommentit kuitenkin tulevat näkyviin. Tällöin kannattaa kommenttikenttään kirjoittaa, mihin kysymykseen/aiheeseen liittyen kommentti kirjoitetaan, koska kysymys ei tule raporttiin näkyviin. *Ei koske* -vaihtoehto ei vaikuta esteettömyyden tasoa havainnollistaviin mittareihin. Koko lomakkeen kokonaispistemäärä pienenee kysymykselle määritellyn pistemäärän pisteiden verran, jolloin 100 % on mahdollista saavuttaa, jos suunnitelma on muilta osin hyvä.

Valittaessa *kyllä* -vaihtoehto, tekstit tulevat raporttiin vihreällä värillä. Tällöin raporttiteksti on useimmiten vain maininta, että kyseessä oleva asia on huomioitu suunnitelmassa asianmukaisesti (kuva 4). Valinta vaikuttaa esteettömyyden tasoa havainnollistaviin mittareihin niin, että kysymykselle määritellyn pistemäärä lisätään sekä suunnitelman esteettömyyden tason pisteisiin että koko lomakkeen kokonaispisteisiin. Raporttia viimeisteltäessä suositellaan tekstin muuttamista kokonaan yksiväriseksi.

Kuva 3. Arviointityökalun oletusnäky

Valittaessa *ei* -vaihtoehto tekstit tulevat raporttiin punaisella värillä. OIVAn tuottamassa raporttitekstissä mainitaan – esimerkiksi – että suunnitelman mukaan tuulikaappi ei ole riittävän tilava ja annetaan ohjeita, minkä kokoinen tilan tulee määräysten mukaan olla (Rakentamismääräyskokoelma) ja mitä muuta tilaan suositellaan (perustuu ESKEH-suositukseen) (kuva 4). *Ei* -valinta tarkoittaa aina, että jokin asia ei ole määräysten tai suositusten mukainen ja vaatii toimenpiteitä. Kysymykselle määritellyn pistemäärä lasketaan mukaan koko lomakkeen kokonaispisteisiin, mutta kysymyksestä ei saa pisteitä, jolloin asia heikentää esteettömyyden tasoa. Raporttia viimeisteltäessä suositellaan tekstin muuttamista kokonaan yksiväriseksi.

Mikäli suunnitelmista ei selviä esimerkiksi opasteisiin liittyviä asioita, tulee valita *ei selviä* -vaihtoehto.

## PUKEUTUMIS- JA PESEYTYMISTILAT

Suunnitelmista ei selviä onko kulkua pukeutumis- ja peseytymistiloihin opastettu. Määräysten mukaan liikkumisesteisille mitoitettujen pukeutumis- ja peseytymistilat on varustettava liikkumisesteisen tunnuksella (ISA-tunnus). Suositusten mukaan tiloihin tulee johtaa yhtenäinen ja katkeamaton opastus. Tilaopasteen tulee sijaita seinässä oven avautumispuolella, silmän korkeudella (1400–1600 mm lattiasta), ei itse ovesta törmäysvaaran välttämiseksi. Opasteessa tulee olla helppotajuinen symboli, kohokuvio ja selkeä tummuuskontrasti. Kirjaimet M ja N tai kukko ja kana eivät ole hyviä, sen sijaan helppotajuisia ovat ns. piparkakku-ukko ja -akka symbolit. Mahdollisen pistekirjoituksen tulee sijaita symbolin alla. (Suomen rakentamismääräyskokoelma F1; Ruskovaara, A. (toim.) 2009. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus) Pukeutumis- ja peseytymistiloihin on esteetön pääsy. Pukeutumis- ja/tai peseytymistilojen yhteydessä on esteetön wc. Peseytymistila on riittävän tilava. Liikkumisesteisille ei ole erillistä pukeutumis- ja peseytymistila. Suositusten mukaan esimerkiksi yleisissä uimahalleissa tulee olla erilliset pukeutumis- ja peseytymistilat liikkumisesteisille henkilöille, jotta eri sukupuolta olevan avustajan läsnäolo on mahdollista.

## LIIKUNTATILA

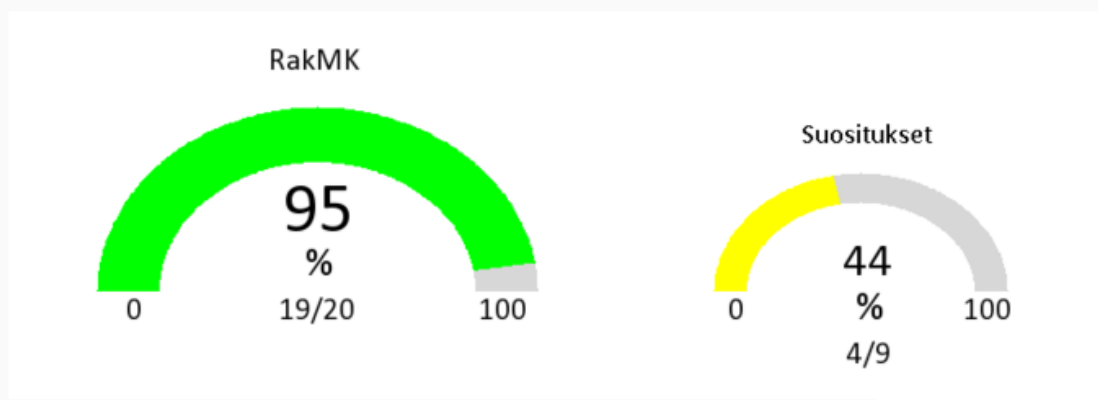
Suunnitelmista ei selviä onko kulkua liikuntatilaan opastettu. Suositusten mukaan liikuntatilaan tulee johtaa yhtenäinen ja katkeamaton opastus. Tilaopaste tulee sijoittaa seinälle, oven aukeamispuolella silmän korkeudelle (1400-1600 mm lattiasta). (Ruskovaara, A. (toim.) 2009. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus) Liikuntatilaan on esteetön pääsy. Liikuntatilassa on määräysten mukainen valaistus. Välinevarastoon on esteetön pääsy.

## KATSOMO

Suunnitelmista ei selviä onko kulkua katsomotiloihin opastettu. Katsomoon on esteetön pääsy. Katsomon portaissa on käsijohteet. Portaiden askelmien etureunasta puuttuvat kontrastiraidat, jotka helpottavat askelmien hahmottamista. Portaat tulee osoittaa selvästi valaistuksen ja pintojen vaaleus- tai värierojen avulla. Suositusten mukaan portaan etenemien etureunassa tulee olla kontrastiraita, joka muodostaa tummuuskontrastin askelman etenemän värin kanssa. Kontrastiraitana voidaan käyttää esimerkiksi liukuestenuuhaa. Tumma kontrastiraita erottuu paremmin vaaleista askelmista kuin vaalea tummista. Kontrastiraita tulee olla jokaisen askelman kohdalla. Lisäksi porrasaskelmien profiilin merkitseminen seinään voi auttaa portaiden hahmottamisessa. Liikuntatilassa on liikuntaesteisille tarkoitettu katsomo, LE-katsomo. LE-katsomossa on riittävästi tilaa. LE-katsomossa ei ole sähköpistorasioita. Suositusten mukaan pistorasioita tulee olla ladattavia sähkölaitteita varten. LE-katsomossa on istumapaikkoja avustajille. LE-katsomon välittömässä läheisyydessä on määräysten mukainen esteetön wc.

## KAHVIO

Liikuntatilan yhteydessä on kahvio ja sinne on esteetön pääsy. Kahvion kulkuväylät ovat leveydeltään määräysten mukaiset. Kahvion yhteydessä on määräysten mukainen esteetön wc.



Kuva 4. OIVA-työkalun antamaa raporttitekstiä sekä esteettömyyden tasoa kuvastavat mittarit

to. Tällöin raportissa mainitaan, että asia ei selviä suunnitelmasta, ja annetaan ohjeita, minkälainen opastuksen tulisi olla (kuva 4). Valittaessa *ei selviä* -vaihtoehto, kysymykselle määritelty pistemäärä lasketaan mukaan koko lomakkeen kokonaispisteisiin, mutta kysymyksestä ei saa pisteitä, jolloin suunnitelmasta selviämätön asia alentaa suunnitelman esteettömyyden tasoa.

Jokaisen kysymyksen kohdalla on kommenttikenttä. Kommentti-kenttään kirjoitetut lisähuomiot tulevat raporttiin näkyviin sulkumerkkien sisään. Jos kysymykseen on vastattu *kyllä*, *ei* tai *ei selviä*, kommenttiteksti tulee automaattisen raporttitekstin perään. Mikäli kysymykseen on vastattu ei koske, kommenttiteksti tulee kuitenkin näkyville. Raporttia viimeistellessä suositellaan kommenttien sulkumerkkien poistamista.

Raportin loppuun OIVA-työkalu tekee yhteenveto-  
taulukon, jossa näkyvät asiat, joihin suunnitelmassa pitäisi vielä kiinnittää huomiota esteettömyyden näkökulmasta. OIVA-työkalu muodostaa taulukon perustuen arvioinnissa annettuihin *ei*- ja *ei selviä* -valintoihin.

OIVA-työkalu tekee myös suunnitelman esteettömyyden tasoa kuvastavat mittarit (kuva 4), jossa esitetään erikseen määräysten ja suositusten toteutumistaso perustuen määriteltyyn pisteytykseen. Pisteytys on suunniteltu niin, että määräysten tasoiset kysymykset ovat arvoltaan korkeampia kuin suositusten tasoiset (liite 3).

#### 4.5 OIVA-työkalun käyttäjäpalautte yleisesti

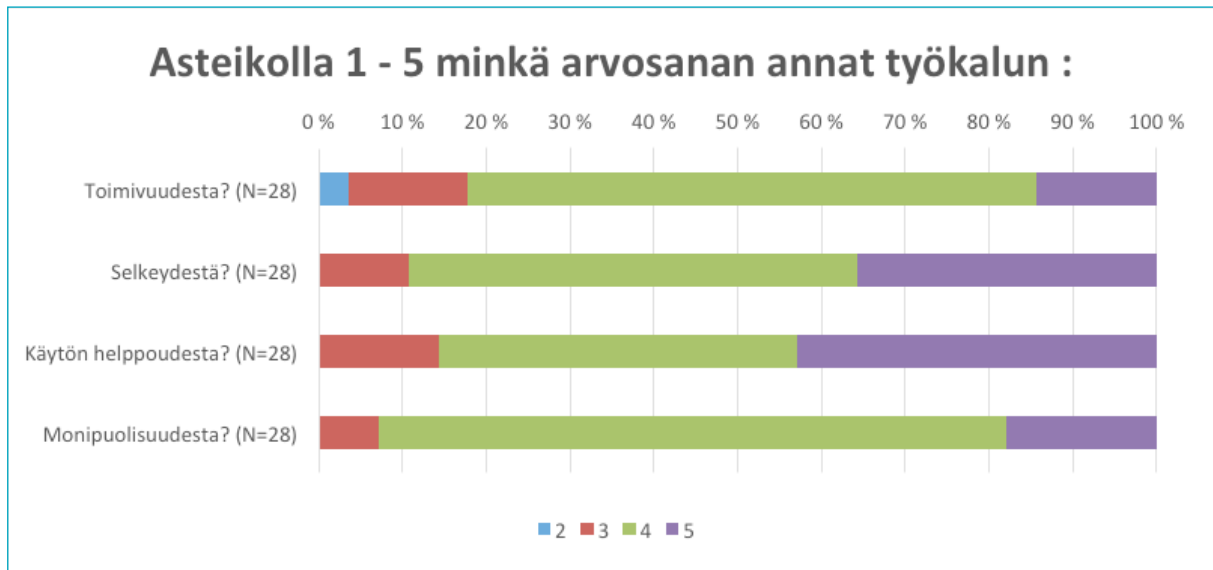
OIVA-työkalun käytöstä yleisesti kerättiin hankkeen aikana käyttäjäpalautetta työkalun etusivulla olevan palautelinkin kautta. OIVA-työkalua ovat käyttäneet muun muassa Satakunnan ammattikorkeakoulun (SAMK) ja Turun ammattikorkeakoulun (TurkuAMK)

opiskelijat ja opettajat, joiden opintojaksoille esteettömyys on liittynyt, SAMKin, TurkuAMKin ja Invalidiliiton kouluttamat esteettömyyskartoittajat sekä sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöitä Satakunnan ja Varsinais-Suomen alueelta. Vastauksia saatiin yhteensä 28 kappaletta.

OIVA-työkalun käyttö koettiin helppokäyttöiseksi, vaivattomaksi ja sujuvaksi sekä työkalussa käytetty kieli ymmärrettäväksi ja selkeätajaiseksi. Työkalun käyttöön oli riittävästi ohjeita ja ne olivat selkeät. Lisäksi todettiin, että työkalu ohjaa hyvin kartoituksen/ arvioinnin tekemistä.

Kehittämisehdotuksia OIVA-työkalun yleisen käytettävyyden parantamiseksi annettiin vastaavista asioista kuin aluehallintovirastojen tarkastajien antamassa palautteessa. Muun muassa raportin tekstin aseteluun ehdotettiin parannusta sekä raporttitekstin värien vaihtoa. Työkalun valikkopainikkeisiin ehdotettiin muutoksia ja toivottiin mahdollisuutta jakaa raportti toiselle käyttäjälle yhteistä työstämistä varten. Työkalun sivujen latautuminen vei aikaa ja tallennukseen ehdotettiin parannusta. Työkalun toimivuutta, selkeyttä, käytön helppoutta ja monipuolisuutta arvioitiin asteikolla 1–5 (1 = heikko ... 5 = erinomainen). Parhaimman keskiarvon 4,3 sai työkalun käytön helppous ja matalimman keskiarvon 3,9 työkalun toimivuus (kaavio 1).

Sosionomiopiskelija Janniina Yli-Anttila käytti AMK-opinnäytetyössään OIVA-työkalua ja arvioi sen käytöstä – –. Olen tottunut tietotekniikan käyttäjä, joten opin melko nopeasti käyttämään sähköistä työkalua. Työkalu helpotti huomattavasti – – kartoitusta, sillä en ole ennen tehnyt kyseisenlaisia kartoituksia. Työkalun käyttöön pitää kuitenkin totutella hetken aikaa, mikäli kartoittaja ei ole tottunut tietotekniikan käyttöön. Parhaiten käytön oppii tekemällä kartoituksia. Vaadittiin muutama käyttökerta, ennen kuin muistista linkistä pääsee seuraavaan kohtaan ja mikä



Kaavio 1. OIVA-työkalun arvioiminen asteikolla 1–5

linkki johtaa mihinkin. Työkalun linkkien tekstit ovat kuitenkin selkeät, joten niitä seuraamalla pääsee etenemään työkalun sisällä. Käyttö voi kuitenkin olla haastavaa henkilölle joka ei ole tottunut käyttämään tietokoneita tai muita älylaitteita.” (Yli-Anttila 2015, 44.) Opinnäytetyö on luettavissa Theseus.fi-tietokannassa.

## 5 Tietoa ja työkaluja liikuntapaikkojen perustamishankkeisiin ryhtyville

LIEKA II -hankkeessa luotiin liikuntapaikkojen perustamishankkeisiin ryhtyville suunnittelijoille ja kunnille helposti saatavilla olevaa materiaalia esteettömyydestä. Lisäksi kehitettiin tarkistuslista, jonka avulla voi arvioida omien suunnitelmien esteettömyysnäkökulmia ja jonka voi liittää osaksi hankesuunnitelmaa.

### 5.1 Materiaalipaketti

Rakentamishankkeiden suunnittelijoille koottiin materiaalipaketti, joka sisältää tietoa esteettömyydestä ja sen arvioimisesta. Materiaalipakettiin kerättiin lähdemateriaalia esteettömyyden huomioimiseen suunniteltaessa opasteita, liikuntapaikkaa ympäröiviä katu- ja viheralueita, erilaisia liikuntapaikkoja ja -tiloja, oheistiloja sekä rakennuksen aistiympäristöä ja turvallisuutta. Materiaalipaketti on pdf-muodossa ja tarkoituksena oli, että se on tulostettavissa opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivuilta liikuntapaikkojen ja niihin liittyvien vapaa-aikatiilojen perustamishankkeiden valtionavustusten hakuohjeiden ohesta. Hankkeen jo päätyttyä, materiaalipakettiin tehtiin kuitenkin vielä pieniä muutoksia ja jatkossa se on yksi valtionavustusten hakuohjeista nimellä *Ohje esteettömään liikuntapaikkasuunnitteluun*. Materiaali lisätään ohjeeksi vuoden 2016 avustushakuihin.

### 5.2 Tarkistuslista

Rakennushankkeiden suunnittelijoiden avuksi kehitettiin esteettömyyden tarkistuslista, joka ohjaa ja ohjeistaa esteettömyyden laaja-alaiseen huomioimiseen. Tarkistuslistaan saatiin kommentteja arkkitehdiltä ja aluehallintoviraston ylitarkastajalta. Tarkistuslista sisältää samat ydinkohdat kuin rakennustarkastajien käyttämä avustushakemusten arvi-

oinnin työkalu. Tarkistuslistan tavoitteena on lisätä esteettömyyden huomioimista jo suunniteltaessa liikuntapaikkarakentamiseen liittyvien avustusten hakua.

Tarkistuslista sisältää 12 osa-aluetta: piha-alue, pääsisäänkäynti, vaihtoehtoinen sisäänkäynti, palvelupiste, kulkuväylät, kerrokset, wc-tilat, pukeutumis- ja peseytymistilat, liikuntatila, katsomo, kahvio ja henkilökunnan sosiaalitilat/toimistotilat/kokoustilat. Tarkistuslistassa on esteettömyyteen liittyviä toteamuksia, joista voi tarkistaa onko kyseinen asia otettu huomioon omissa suunnitelmissa. Toteamuksia ovat muun muassa:

- Sisäänkäynnin läheisyydessä on liikkumisteisten autopaikkoja, joilta on esteetön pääsy kulkuväylälle,
- Sisäänkäynti on merkitty opasteella,
- Pukeutumis- ja peseytymistilojen yhteydessä on määräysten mukainen esteetön wc ja
- Jos kyseessä on uimahalli, altaisiin on järjestetty esteetön pääsy (allashissi/-nostin tai loivat portaat).

Tarkistuslistan oli tarkoitus olla tulostettavissa opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivuilta ja toimia suunnittelijoiden muistilistana suunnitelman tekemisessä tai tarkistuslistana valmiiden suunnitelmien tarkastamisessa. Hankkeen päätyttyä LIEKA II -hankkeen työntekijät ja aluehallintoviraston ylitarkastajat jatkotyöstivät tarkistuslistaa niin, että lomake toimii jatkossa esteettömyyselvyys-lomakkeena. Lomake tulee valtionavustusten hakuohjeiden mukaan liittää valtionavustushakemuksen liitteeksi liikuntapaikkojen perustamishankkeissa. Esteettömyyselvyyslomake löytyy jatkossa opetus- ja kulttuuriministeriön internetsivuilta hakulomakkeen yhteydestä ja se tulee käyttöön vuoden 2016 avustushakemuksissa.

## 6 Näkyvyys

LIEKA-hankkeen ensimmäisen vaiheen tuloksia esiteltiin posterina (liite 4) elokuussa 2014 Liikunta-tieteellinen seura ry:n järjestämällä valtakunnallisilla Erityisliikunnan neuvottelupäivillä (ERLI-päivät) Jyväskylässä. Posterit voitti Erityisliikunnan neuvottelupäivien posterikilpailun.

Syys-lokakuun vaihteessa 2014 OIVA-työkalun käyttöä liikuntapaikkojen esteettömyyden arvioinnissa esiteltiin suullisena esityksenä kansainvälisessä soveltavan liikunnan kongressissa (European Congress of Adapted Physical Activity, EUCAPA) Madridissa.

Laajennettua ja muokattua liikuntapaikkojen esteettömyyden tilan selvittämiseen tarkoitettua kyselylomaketta esiteltiin suullisena esityksenä Erityisliikun-

taa kuntiin -hankkeen seminaarissa helmikuussa 2015. Maaliskuussa 2015 kyselylomaketta ja OIVA-työkalua esiteltiin koulujen ja kuntien henkilökunnalle Liikkuva koulu -seminaarin ideatorilla.

Hankkeen jo päättyttyä, elokuussa 2015 LIEKA II -hankkeen tuloksia esiteltiin posterina (liite 5) Nordic Conference in Adapted Physical Activity and Disability Sport 2015 -konferenssissa Pajulahdessa. Konferenssissa esiteltiin myös OIVA-työkalua.

Hankkeen loppuvaiheessa työstettyä materiaalia tullaan tarjoamaan esteettömyyteen, liikuntaan ja liikuntapaikkarakentamiseen liittyviin julkaisuihin hankkeen päättymisen jälkeen.



## 7 Johtopäätökset

LIEKA II -hankkeessa kehitettiin työkaluja ja helpos-  
ti saavutettavaa tietoa esteettömyysnäkökulmien  
huomioimiseen. Tätä kautta haluttiin edesauttaa niin  
olemassa olevien kuin rakennettavienkin liikunta-  
paikkojen esteettömyyden tason kohentumista.

LIEKA-hankkeen ensimmäisessä osassa **liikunta-  
paikkojen esteettömyyden tilan selvittämiseen**  
luodun kyselylomakkeen avulla on mahdollista arvi-  
oida liikuntapaikan esteettömyyden tasoa ja tunnis-  
taa muutoksia vaativia asioita liikuntapaikan saavu-  
tettavuuteen ja esteettömyyteen liittyen. Lomake on  
käytettävissä Satakunnan ammattikorkeakoulussa  
luodussa sähköisessä esteettömyyden arviointiin ja  
raportointiin kehitetyssä OIVA-työkalussa. Työkalun  
käyttö edellyttää käyttäjätunnuksen, joka on mah-  
dollista saada SAMKin esteettömyys ja saavutetta-  
vuus -tutkimusryhmältä.

Aluehallintovirastoille ja opetus- ja kulttuurimini-  
steriölle luotu liikuntapaikkahankkeiden **avustus-  
hakemusten esteettömyysnäkökulmien arvi-  
ointityökalu** jäi tarkastajien käyttöön heti työkalun  
pilottivaiheen jälkeen. Arviointityökalu löytyy OIVA-  
työkalusta, johon kaikilla aluehallintovirastojen tar-  
kastajilla on käyttäjätunnuksia. Aluehallintovirasto-  
jen tarkastajat kokivat arviointityökalun hyödylliseksi  
ja hyväksi työkaluksi avustushakemusten arvioimi-  
seen. Vaikka työkalua pidettiin tärkeänä, korostui  
keskusteluissa kuitenkin suunnittelijoiden osaami-  
nen ja heille kohdistettu materiaali. On tärkeää, että  
liikuntapaikkojen perustamishankkeisiin ryhtyvät  
tahot ymmärtävät esteettömyyden merkityksen ja  
pitävät suunnitelluista ratkaisuista kiinni. Vaikka ra-  
kentamisvaiheen suunnitelmat ja piirustukset oli-  
sivat esteettömyyden osalta kunnossa, saatetaan  
rakentamisvaiheessa karsia juuri esteettömyyttä  
edistävistä ratkaisuista. Jälkikäteen tehtävät kor-  
jaustoimenpiteet ovat lähes poikkeuksessa työläisiä

ja kustannuksiltaan suuria. (Opetus- ja kulttuurimi-  
nisteriö 2014, 33.)


Satakunnan ammattikorkeakoulussa esteettömyy-  
den arviointiin ja raportointiin kehitettyyn **OIVA-työ-  
kaluun** ohjelmoitujen uusien ominaisuuksien myötä  
sekä kyselylomakkeen että arviointityökalun käyttö  
on sujuvaa. Inforuutujen ja kuvien lisääminen kysy-  
mysten yhteyteen on mahdollistanut esteettömyy-  
den paremman ymmärtämisen ja vähentänyt väärin-  
ymmärtämisen riskiä.

Liikuntapaikan perustamishankkeeseen ryhtyvälle  
suunnatusta **materiaalipaketista** muodostui suu-  
rempi kokonaisuus kuin mitä hankkeen tavoitteisiin  
oli määritelty. Alkuperäinen tarkistuslista muotoutui  
esteettömyys selvitys-lomakkeeksi, joka tulee liikun-  
tapaikan perustamishankkeeseen valtionavustus-  
ta haettaessa liittää avustushakemuksen liitteeksi.  
Materiaalipaketista puolestaan jatkokehitettiin *Ohje  
esteettömään liikuntapaikkasuunnitteluun*.

Tampereella marraskuussa 2015 järjestetyssä Liiku  
terveemmäksi esteettä -seminaarissa Länsi- ja Sisä-  
Suomen aluehallintoviraston ylitarkastaja Erja Met-  
säranta esitteli LIEKA II -hankkeessa luotuja materi-  
aaleja. Hänen mukaansa tähän asti tarkastettavaksi  
tulleiden esteettömyysraporttien laatu ja laajuus ovat  
vaihdelleet suuresti ja se on hankaloittanut tarkasta-  
jien työtä. Metsäranta koki, että hankkeessa luodut  
materiaalit helpottavat tarkastajien työtä, koska kä-  
siteltäväksi tulevat esteettömyys selvitykset ovat läh-  
tökohtaisesti luotu yhtenäisellä tavalla. Lisäksi suun-  
nittelijoiden on helppo löytää yksityiskohtaista tietoa  
liikuntapaikkojen esteettömyysnäkökulmien suun-  
nitteluun. Metsäranta mainitsi esityksessään myös,  
että siinä, missä uudet toimintatavat yhtenäistävät  
suunnittelijoiden käytäntöjä ja helpottavat suunnitel-  
mien tarkastusta, ne tekevät myös aluehallintoviras-

tojen tarkastajien arvioinnin yhdenvertaiseksi, kun kaikilta hankkeilta vaaditaan samoja asioita. (Metsäranta 2015.) Liiku terveemmäksi esteettä -seminaarin järjestivät yhteistyössä Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry, Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE, liikunnan aluejärjestöt, Näkövammaisten Keskusliitto ry, Valtakunnallinen vammaisneuvosto ja paikalliset toimijat.

Materiaalipaketin painoarvon lisääntyminen virallisena ohjeena sekä tarkistuslistan jatkokehitys valtionavustushakemuksen liitteeksi vaadittavana perustamishankkeiden avustushakemuksien esteettömyyselvityksenä olivat merkittäviä linjauksia. Siinä, missä linjaukset yhtenäistävät käytäntöjä, ohjaavat suunnittelijoita ja korostavat esteettömyyden tärkeyttä, ovat ne samalla Satakunnan ammattikorkeakoulun esteettömyys ja saavutettavuus -tutkimusryhmälle osoitus hankkeen onnistumisesta ja tunnustus työn merkityksellisyydestä.



# OIVA-työkalu

## Esteettömyyden arviointiin ja raportointiin


Sähköinen työkalu nopeuttaa ja helpottaa esteettömyyskartoituksen valmistelua, kartoituksen tekemistä sekä raportointivaihetta. Lisäksi työkalun käyttö vähentää paperinkulutusta ja varmistaa, että kartoittajalla on mukanaan aina tarvittavat kaavakkeet. Oiva-työkalua voi käyttää tabletilla, kännykällä ja tietokoneella.

Oiva sisältää lomakkeet

- julkisen rakennetun ympäristön (ESKEH),
- liikuntapaikkojen (VAU),
- aistiympäristön (SAMK) ja
- kotiympäristön (SAMK) kartoittamiseen sekä luo pohjan kartoitusten raportointiin.

**Sujuvuutta ja säästöä esteettömyyden arviointiin ja raportointiin Oiva-työkalulla!**

Esteettömyys ja osallistavuus tutkimusryhmä  
Riikka Tupala, puh. 044 710 3496, rikka.tupala@samk.fi

samk 

## LIITE 2

### Liikuntapaikkojen esteettömyyden tilan selvittämiseen kehitetyn lomakkeen kysymykset

#### 1. YHTEYSTIEDOT

Kunta?

Arvioitava liikuntapaikka?

Liikuntapaikan rakennusvuosi?

#### 2. ETUKÄTEISTIETO

Onko liikuntapaikalla omat internet-sivut?

Onko liikuntapaikasta tietoa jonkun muun sivuston alla (esim. kaupungin internet-sivut)?

Löytyykö sivustolta liikuntapaikan osoite (katuosoite, paikkakunta jne.)?

Onko internet-sivuilla kartta liikuntapaikan sijainnista?

Onko liikuntapaikan vastaanoton tai vastuuhenkilön puhelinnumero helposti löydettävissä?

Onko internetsivuilla liikuntapaikan aukioloajat?

Onko internetsivuilla tietoa liikuntapaikan olosuhteista (miten paikalle pääsee, miten sisälle pääsee, mitä liikuntamahdollisuuksia on, onko esteetön wc jne.)?

#### 3. SAAPUMINEN

Onko liikuntapaikan läheisyydessä linja-auto-/raitiovaunupysäkkiä tai metro-/juna-asemaa?

Johtaako kevyen liikenteen väylä rakennukselle saakka?

Onko liikuntapaikalle yhtenäinen katkeamaton opastus suuremmalta kulkuväylältä?

#### 4. PIHA-ALUE

Onko sisäänkäynnin läheisyydessä liikkumisesteisten autopaikkoja?

Onko saattoliikenteelle varattu pysähtymispaikkaa (esim. taksit)?

Onko piha-alue valaistu?

Onko rakennuksen sisäänkäynti helppo hahmottaa piha-alueelta katsottuna?

Onko kulku pääsisäänkäynnille opastettu?

Ovatko piha-alueen kulkuväylät kovia ja tasaisia?

#### 5. PÄÄSISÄÄNKÄYNTI

Onko sisäänkäynti katettu?

Onko sisäänkäynnin edusta valaistu?

Onko sisäänkäynti merkitty opasteella?

Onko sisäänkäynnin yhteydessä levähdyspaikka/penkki?

Onko sisäänkäynti tasoeroton (ei portaita tai luiskaa)?

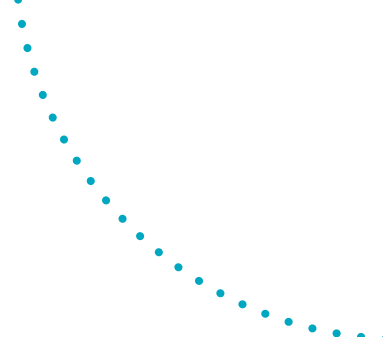
Onko sisäänkäynnin yhteydessä sekä portaat että luiska?

Onko portaissa käsijohteet molemmilla puolilla?

Onko luiskassa käsijohteet molemmilla puolilla?

Onko luiska riittävän loiva ja leveä itsenäisesti käytettäväksi (esim. pyörätuolilla)?

Onko sisäänkäynnin yhteydessä vain portaat?

- 
- Onko portaissa käsijohteet molemmilla puolilla?
  - Onko sisäänkäynnin yhteydessä vain luiska?
  - Onko luiskassa käsijohteet molemmilla puolilla?
  - Onko luiska riittävän loiva ja leveä itsenäisesti käytettäväksi (esim. pyörätuolilla)?
  - Onko sisäänkäyntioivessa alle 2 cm korkea kynnyks?
  - Onko ovi käsin avattava (ei sähköisesti avautuva/avattava)?
  - Onko ovi riittävän kevyt yhdellä kädellä avattavaksi?
  - Onko oven yhteydessä ovikello, summeri tai ovipuhelin?
  - Onko sisäänkäynnin yhteydessä tuulikaappi?
  - Onko tuulikaapissa vähintään 150 cm vapaata tilaa leveys ja pituussuunnassa (ovien aukeamiskaaren lisäksi)?
  - Onko sisäänkäynnin välittömässä läheisyydessä kohteen opastaulu?

#### 6. VAIHTOEHTOINEN SISÄÄNKÄYNTI

- Jos pääsisäänkäynti ei ole esteetön, onko rakennukseen vaihtoehtoinen portaaton sisäänkäynti?
- Onko kulku vaihtoehtoiselle sisäänkäynnille opastettu?

#### 7. PALVELUPISTE

- Onko palvelupiste helposti havaittavissa sisäänkäynniltä/kulku opastettu?
- Onko palvelupisteellä induktiosilmukka?
- Onko palvelupisteellä häiritsevää taustamelua?

#### 8. KULKUVÄYLÄT

- Onko kulkuväylien pintamateriaali kova, tasainen ja märkänäkin luistamaton?
- Onko kulkuväylillä tukikaiteita tai käsijohteita?
- Onko kulkuväylillä istuimia levähtämiseen?
- Onko kulkuväylien valaistus hyvä, tasainen ja häikäisemätön?

#### 9. KERROKSET

- Onko rakennuksessa enemmän kuin yksi kerros?
- Onko rakennuksessa hissi?
- Pääseekö hissillä kaikkiin kerroksiin?
- Hissin henkilömäärä?
- Lisätietoa hissistä?
- Onko portaissa käsijohteet molemmilla puolilla?
- Onko portaikossa riittävä ja tasainen valaistus?
- Onko portaiden askelmien etureunassa kontrastiraidat?

#### 10. WC-TILAT

- Onko kohteessa suositusten mukainen esteetön wc (inva-wc)?
- Onko wc-tilaan esteetön pääsy suoraan aulasta, käytävästä tai muusta vapaasta tilasta?
- Onko kulku wc-tilaan opastettu?
- Onko wc-tilassa hälytysjärjestelmä?
- Onko wc-tilassa 150 cm vapaata tilaa leveys- ja syvyysuunnassa?
- Lisätietoa wc-tiloista?

#### 11. PUKEUTUMIS- JA PESEYTYMISTILAT

Onko kulku pukeutumis- ja peseytymistiloihin opastettu?

Onko pukeutumis- ja peseytymistiloihin esteetön pääsy?

Onko tilojen yhteydessä suositusten mukainen esteetön wc (inva-wc)?

Onko peseytymistila tilava (mahtuu toimimaan avustajan ja apuvälineen kanssa?)

Lisätietoa pukeutumis- ja peseytymistiloista?

#### 12. LIIKUNTATILA

Onko kulku liikuntatilaan opastettu?

Onko liikuntatilaan esteetön pääsy?

Onko liikuntatilassa tasainen ja häikäisemätön valaistus?

Onko liikuntatilan akustiikka riittävä (tila ei esim. kaikuisa)?

#### 13. KATSOMO

Onko liikuntatilassa katsomoa?

Onko kulku katsomotiloihin opastettu?

Onko katsomon portaissa käsijohteet?

Erottuvatko portaiden askelmat riittävin kontrastein?

Pysyykö portaiden askelrytmi tasaisena?

Onko katsomossa selkänöjällisiä istuimia?

Onko liikuntaesteisille tarkoitettua katsomotilaa (LE-katsomo)?

Onko pyörätuolipaikalla riittävästi tilaa, syvyysuunnassa vähintään 230 cm, jotta paikan takaa pääsee kulkemaan ohi?

Onko LE-katsomossa sähköpistorasioita?

Onko LE-katsomossa istumapaikkoja avustajille?

Lisätietoa katsomosta?

#### 14. KAHVIO

Onko liikuntatilan yhteydessä kahvio?

Onko kahvioon esteetön pääsy?

Ovatko kulkuväylät selkeitä ja riittävän väljiä myös kalusteiden kohdalla?

Onko valaistus riittävä ja tasainen?

Erottuvatko kalusteet ympäristöstä?

Pääseekö kalusteiden ääreen myös pyörätuolilla?

Lisätietoa kahviosta?

## LIITE 3

### Arviointityökalu rakennus-, liikunta- ja sivistystoimentarkastajille; kysymykset ja pisteytys

1. HANKEEN TIEDOT		* Tärkeäksi määritelty kysymys			
Hankkeen nimi					
Hakija					
Arviointipäivämäärä					
		Kyllä	Ei	Päämittari	Ekstramittari
<b>2. PIHA-ALUE</b>					
Onko sisäänkäynnin läheisyydessä liikkumiseisten autopaikkoja? (RakMK F1) *		2	0	2	0
Onko saattoliikenteelle varattu pysähtymispaikka sisäänkäynnin läheisyydestä?		1	0	0	1
Onko piha-alueella polkupyörien säilytysalue?		1	0	0	1
Onko rakennuksen sisäänkäynti helppo hahmottaa?		1	0	0	1
Onko piha-alueella määräysten mukainen valaistus? (RakMK F2)		2	0	2	0
Ovatko piha-alueen kulkuväylät kovia ja tasaisia? (RakMK F1)		2	0	2	0
Onko piha-alueen kulkuväylien leveys vähintään 1500 mm? (RakMK F1) *		2	0	2	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>				<b>8</b>	<b>3</b>
<b>3. KULKU RAKENNUKSEEN</b>					
Onko sisäänkäynti katettu? *		2	0	2	0
Onko sisäänkäynti merkitty opasteella?		1	0	0	1
Onko sisäänkäynnin edusta valaistu? (RakMK F2)		2	0	2	0
Onko sisäänkäynti tasoeroton (ei portaita, eikä luiskaa)? *		4	0	4	0
Ei:	Onko sisäänkäynnin yhteydessä sekä portaaita että luiska?	2	0	2	0
Kyllä:	Onko portaissa määräysten mukaiset käsijohteet? (RakMK F1)	0,33	0	0,33	0
	Onko luiskassa määräysten mukaiset käsijohteet? (RakMK F1)	0,33	0	0,33	0
	Onko luiska määräysten mukainen? (RakMK F1)	0,33	0	0,33	0
Ei:	Onko sisäänkäynnin yhteydessä vain portaaita?	0	0	0	0
Kyllä:	Onko portaissa määräysten mukaiset käsijohteet? (RakMK F1)	0,33	0	0,33	0
Ei:	Onko sisäänkäynnin yhteydessä vain luiska?	1	0	1	0
Kyllä:	Onko luiskassa määräysten mukaiset käsijohteet? (RakMK F1)	0,5	0	0,5	0
	Onko luiska määräysten mukainen? (RakMK F1)	0,5	0	0,5	0
Onko sisäänkäynnin oven kynnyksen enintään 20 mm korkea? (RakMK F1)		2	0	2	0
Onko sisäänkäynnin oven vapaa leveys vähintään 850 mm? (RakMK F1) *		2	0	2	0
Onko ovi sähköisesti avautuva/avattava?		2	0	2	0
Ei:	Onko oven avaamiseen tarvittava voima korkeintaan 10 Newtonia (1 kg)?	1	0	0	1
Onko oven yhteydessä ovikello, summeri tai ovipuhelin?		1	0	0	1
Onko sisäänkäynnin yhteydessä tuulikaappi? *		1	0	1	0
Kyllä:	Onko tuulikaapissa vähintään 1500 mm vapaata tilaa leveys- ja pituussuunnassa (ovien aukeamiskaaren lisäksi)?*	0,33	0	0,33	0
	Onko tuulikaapin oven vapaa leveys vähintään 850 mm? (RakMK F1)	0,33	0	0,33	0
	Onko tuulikaapin ovi sähköisesti avautuva/avattava?	0,33	0	0	0,33
Onko rakennuksen sisäpuolella kohteen opastaulu sisääntulon välittömässä läheisyydessä?		1	0	0	1
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>				<b>15,66</b>	<b>4,33</b>
<b>4. VAIHTOEHTOINEN SISÄÄNKÄYNTI</b>					
Jos pääsisäänkäynti ei ole esteetön, onko rakennukseen vaihtoehtoinen esteetön sisäänkäynti? *		1	0	1	0
Kyllä:	Onko kulku vaihtoehtoiselle sisäänkäynnille opastettu?	1	0	0	1
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>				<b>1</b>	<b>1</b>
<b>5. AULATILAT</b>					
Onko palvelupisteen sijainti looginen sisäänkäyntiin nähden? *		2	0	2	0
Onko palvelupisteellä induktiosilmukka?		1	0	0	1



Onko palvelupisteen tiski kahdella korkeudella, 1200 mm ja 750-800 mm?	1	0	0	1
Onko aulatilassa määräysten mukainen esteetön wc (inva wc)? (RakMK F1)	2	0	2	0
Onko kulku esteettömään wc-tilaan opastettu?	1	0	0	1
Lisätietoa wc-tiloista	0	0	0	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>4</b>	<b>3</b>
<b>6. KULKUVÄYLÄT</b>				
Onko kulkuväyliä pintamateriaali kova, tasainen ja märkänäkin luistamaton? (RakMK F1)	2	0	2	0
Ovatko kulkuväylät vähintään 1500 mm leveitä? (RakMK F1) *	2	0	2	0
Onko kulkuväylillä tukikaiteita tai käsijohteita?	1	0	0	1
Onko kulkuväyliä valaistus määräysten mukainen? (RakMK F2)	2	0	2	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>6</b>	<b>1</b>
<b>7. KERROKSET</b>				
Onko rakennus yksikerroksinen?	8	0	8	0
Ei: Onko kohteessa hissi? (RakMK F1)	2	0	2	0
Kyllä: Onko hissin leveys vähintään 1100 mm ja syvyys vähintään 1400 mm? (RakMK F1)	2	0	2	0
Pääseekö hissillä kaikkiin kerroksiin?	2	0	2	0
Lisätietoa hissistä	0	0	0	0
Ei: Onko portaissa määräysten mukaiset käsijohteet? (RakMK F1)	0,67	0	0,67	0
Onko portaikossa määräysten mukainen valaistus? (RakMK F2)	0,67	0	0,67	0
Onko portaiden askelmien etureunassa kontrastiraidat? (RakMK F2)	0,67	0	0,67	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>8</b>	<b>0</b>
<b>8. PUKEUTUMIS- JA PESEYTYMISTILAT</b>				
Onko kulku pukeutumis- ja peseytymistiloihin opastettu?	1	0	0	1
Onko pukeutumis- ja peseytymistiloihin esteetön pääsy? (RakMK F1) *	4	0	4	0
Onko pukeutumis- ja peseytymistilojen yhteydessä määräysten mukainen esteetön wc (inva-wc)? (RakMK F1) *	4	0	4	0
Onko peseytymistila tilava (suihkupaikan leveys väh. 1300 mm)?	1	0	0	1
Onko liikkumisesteisille erillinen pukeutumis- ja peseytymistila?	2	0	0	2
Lisätietoa pukeutumis- ja peseytymistiloista	0	0	0	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>8</b>	<b>4</b>
<b>9. LIIKUNTATILA</b>				
Onko kulku liikuntatilaan opastettu?	1	0	0	1
Onko liikuntatilaan esteetön pääsy (käytävältä, aulasta, pukeutumis- ja peseytymistiloista)? (RakMK F1) *	4	0	4	0
Onko liikuntatilassa määräysten mukainen valaistus?	1	0	1	0
Onko välinevarastoon esteetön pääsy?	2	0	0	2
Uimahalli: Onko altaisiin määräysten mukainen esteetön pääsy? (RakMK F1) *	4	0	4	0
Uimahalli: Onko saunaan esteetön pääsy? (RakMK F1)	2	0	2	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>11</b>	<b>3</b>
<b>10. KATSOMO</b>				
Onko liikuntatilassa katsomoa?	0	4	4	0
Kyllä: Onko kulku katsomotiloihin opastettu?	1	0	0	1
Onko katsomoon esteetön pääsy? (RakMK F1)	1	0	1	0
Onko katsomon portaissa käsijohteet? (RakMK F2)	0,5	0	0,5	0
Onko portaiden askelmien etureunassa kontrastiraidat? (RakMK F2)	0,5	0	0,5	0
Onko liikuntaesteisille tarkoitettua katsomotilaa (inva-katsomo)? (RakMK F1)	1	0	1	0
Ovatko pyörätuolipaikat riittävän tilavia?	0,33	0	0	0,33
Onko LE-katsomossa sähköpistorasioita?	0,33	0	0	0,33
Onko LE-katsomossa istumapaikkoja avustajille?	0,33	0	0	0,33
Onko katsomon välittömässä läheisyydessä määräysten mukainen esteetön wc (inva wc)?	1	0	1	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>4</b>	<b>2</b>
<b>11. KAHVIO</b>				
Onko liikuntatilan yhteydessä kahvio?	0	2	2	0
Kyllä: Onko kahvioon esteetön pääsy?	0,67	0	0,67	0
Ovatko kahvion kulkuväylät leveydeltään vähintään 1500 mm? (RakMK F1)	0,67	0	0,67	0
Onko kahviossa määräysten mukainen esteetön wc (inva wc)?	0,67	0	0,67	0
Lisätietoa kahviosta	0	0	0	0
<b>Osa-alueen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>2</b>	<b>0</b>
<b>Koko lomakkeen mahdollinen kokonaispistemäärä:</b>			<b>68</b>	<b>21</b>

## LIITE 4

Erityisliikunnan päivillä Jyväskylässä 2014 esitelty posteri (posterikilpailun voittaja)

# Liikuntapaikkojen esteettömyyden edistämiseksi tarvitaan tietoa ja käytännön työkaluja

Karinharju, Kati, kati.karinharju@samk.fi, Satakunnan ammattikorkeakoulu  
Tupala, Riikka, riikka.tupala@samk.fi, Satakunnan ammattikorkeakoulu

Satakunnan ammattikorkeakoulun LIEKA-hankkeessa (2013-2014) tutkittiin Suomen pääliikuntapaikkojen esteettömyyden tilaa sekä luotiin opetus- ja kulttuuriministeriölle esteettömyysnäkökulmien arviointimalli liikuntapaikkarakentamisen tueksi.

Tieto Suomen pääliikuntapaikkojen esteettömyyden tilasta kerättiin hankkeessa luodulla sähköisellä kyselylomakkeella. Vastausten (n=183) perusteella 49 %:ssa Suomen pääliikuntapaikoista on vain vähän puutteita esteettömyyden huomioimisessa, 49 %:ssa puutteita on jonkin verran ja vain 2 %:ssa on paljon puutteita esteettömyyden huomioimisessa (Kuva 1.).

Tulosten luotettavuuden arvioimiseksi toteutettiin myös asiantuntijoiden tekemä esteettömyyskartoitus 13 tutkimuksessa mukana olleeseen liikuntapaikkaan. Liikuntapaikkojen esteettömyyden tila oli kaikissa kartoitetuissa kohteissa heikompi kuin kyselyllä saadut tulokset osoittivat (21 %-yksikköä). Suurimmat erot tuloksissa liittyivät pääasiassa esteettömyysaiheisten kysymysten tulkinnanvaraisuuteen, kuten mitä esteettömyys missäkin tapauksessa tarkoittaa ja mitä esteettömältä tilalta edellytetään. Mikäli esteettömyyden tason lasku olisi yleistettävissä ja se koskisi kaikkia Suomen pääliikuntapaikkoja, tämä tarkoittaisi, että vain vähän puutteita esteettömyyden huomioimisessa olisi ainoastaan 3 %:ssa pääliikuntapaikoista, jonkin verran puutteita 77 %:ssa ja paljon puutteita 20 %:ssa (Kuva 2.)



Hankkeessa luotu kyselylomake toimii pohjana arviointimallille, jonka tavoitteena on toimia työvälineenä esteettömyyden huomioimisessa esimerkiksi suunniteltaessa liikuntapaikkojen rakentamista ja peruskorjaamista sekä niihin liittyvien avustusten hakua. Kesällä 2014 LIEKA-hanke sai opetus- ja kulttuuriministeriöltä jatkorahoituksen tutkimus- ja kehittämistyön jatkamiseksi. Uuden LIEKA 2 -hankkeen tavoitteena on jatkaa arviointimallin kehittämistä sekä käytettävyyden että sisällön puolesta sekä selvittää sen toimivuutta ja luotettavuutta.

#### Lähteet:

Karinharju, K., Tupala, R., Kuusiluoma, R.-K., Jaakkola-Hesso, S., Tommila, H., Törne, M. & Vuorsola, S. 2014. Liikuntapaikkojen esteettömyyskartoitus päätöksenteon tueksi. LIEKA-hankkeen loppuraportti. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja B, Raportit 7/2014



Opetus- ja kulttuuriministeriö

Nordic Conference in Adapted Physical Activity and Disability Sport -konferenssissa 2015 esitelty poster

## Knowledge and practical tools to improve accessibility in sporting facilities

Tupala, Riikka, riikka.tupala@samk.fi, Satakunta University of Applied Sciences  
 Kuusiluoma, Reetta-Kaisa, reetta-kaisa.kuusiluoma@samk.fi, Satakunta University of Applied Sciences

**LIEKA-project** showed that there is a need for practical examples and information about unbroken chain of accessibility in sporting facilities <sup>(1,2)</sup>. In LIEKA II -project the aim was to gather information and develop tools to construction project planners and surveyors to endorse accessibility in sporting facilities.

Various factors influence the accessibility. Like a sailing boat, also accessibility needs wind to go forward, a keel to avoid keeling over and a rudder to guide the direction of the boat. If all of the factors are in good condition, sailing is placid and safe. If something is not working, there is a risk that the sailing boat runs into a shoal.

### Regulations – stabilized level of accessibility

In Finland, The Land Use and Building Act and Decree and The National Building Code of Finland (parts F1 and F2) sets minimum requirements for physical accessibility in sporting facilities. These demands stand in new construction projects and projects that require building license.

### Knowledge – guiding to the right direction & avoiding the shoals

Accessibility and equal rights are well known terms in law, but in practice are not implemented sufficiently in most sporting facilities. In Finland, especially in new and renovated sporting facilities, accessibility has been taken into account to some extent. However these environments remain physically challenging for some people to use. <sup>(2,3,4)</sup> In built environments which are designed for wide user groups, minimum accessibility requirements are not sufficient but a broader approach is needed.

### The Ministry of Education and Culture (OKM), The Regional State Administrative Agencies (AVI) and LIEKA II -project – fresh breath of wind to accessibility in sporting facilities

Together with AVI, the ministry guides and finances the building and renovation of sporting facilities. <sup>(1)</sup>

### LIEKA II -project 2014-2015, Satakunta University of Applied Sciences, Funded by the Ministry of Education and Culture.

- Gathering information and developing tools to endorse accessibility in sporting facilities.
- Giving knowledge to project planners about the required accessibility
- Offering the surveyors (AVI) more detailed and easy-to-use tool to observe project plans from the accessibility point of view.

Ministry of Education and Culture

References:  
 1 Käpferli, M. 2011. Latausreitien kulkijien kysymystutkimus, kartoitusraportti 14.6.2011. Riihimäki ry.  
 2 Karaharju, K., Tupala, R., Kuusiluoma, R. K., Lehto-Kaisa, S., Toivola, M., Toivola, M. & Vuorisalo, S. 2014. Liikuntapaikkojen esteettömyyden tila ja parantamiseksi LIEKA-hankkeen loppuraportti. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Seinä J. Raportti 7/2014.  
 3 Pöyhönen, T. 2010. Erityisliikunnan kehittäminen Suomessa - Erityisliikunta vuoteen 2020 - Ohjelma- ja toteutusohjelma. Liikuntatieteiden Seura ry. s. 38.  
 4 Käpferli, M. 2009. Osa 1. ESTI-hankkeen loppuraportti. Riihimäki ry. Suomeen vaimon alustelu ja liikunta Vki ry.  
 5 Opetus- ja kulttuuriministeriö / Valtion liikenteenvirasto. 2014. Liikuntapaikkojen esteettömyyden tila- ja analyysi. Valtion liikenteenviraston julkaisu 2014:4. Valtion liikenteenvirasto.

Photo: Kirka Espala  
 Layout & photo editing: Pilgine Image Graphic Design



## LÄHTEET

Aluehallintoviraston www-sivut. 2014. Viitattu 20.10.2015. <https://www.avi.fi>

Karinharju, K., Tupala, R., Kuusiluoma, R-K., Jaakkola-Hesso, S., Tommila, H., Törne, M. & Vuorsola, S. 2014. Liikuntapaikkojen esteettömyyskartoitus päätöksenteon tueksi. LIEKA-hankkeen loppuraportti. Satakunnan ammattikorkeakoulu, Sarja B, Raportit 7/2014. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-633-132-7>

Lehdistötiedote 20.5.2014. Vuoden liikuntapaikka on Harjavallan liikunta- ja uimahalli. Viitattu: 19.10.2015. <https://www.tampereenmessut.fi>.

Liikuntalaki. 2015. L 10.4.2015/390.

Metsäranta, E. 2015. Esteettömyys ja liikuntapaikkarakentamisen suunta. Esitys Liiku terveemmäksi esteettä -seminaarissa Tampereella 5.11.2015.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2014: 4. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Valtion liikuntaneuvosto.

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut. 2015. Viitattu 20.10.2015. <http://www.minedu.fi/>

Piispanen, T. 2010. Erityisliikunnan kehittäminen kunnissa – Erityisliikuntaa kuntiin 2007–09 -kehittämisen ja konsultointiprojektin. Liikuntatieteellinen Seura ry.

Ruskovaara, A. & Invalidiliitto ry (toim.). 2009. Rakennetun ympäristön esteettömyyskartoitus. Opas kartoituksen tilaajalle ja toteuttajalle. Invalidiliiton julkaisuja O.38. Helsinki: Invalidiliitto ry.

Suomen RakMK F1. 2005. Esteetön rakennus. Määräykset ja ohjeet 2005. Helsinki: Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto.

Suomen RakMK F2. 2001. Rakennuksen käyttöturvallisuus. Määräykset ja ohjeet 2001. Helsinki: Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto.

Yli-Anttila, J. 2015. Porin seudun päiväkotien aistiympäristöjen kartoitus. AMK-opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2015090214258>

Tässä raportissa esitetään neljä Suomen liikuntapaikkojen esteettömyyden tila / liikuntapaikkarakentaminen LIEKA II -hankkeen työkokonaisuutta:

- 1) liikuntapaikkojen esteettömyyden tilan selvittämiseen tarkoitettua kyselylomakkeen jatkokehittäminen ja sen liittäminen Satakunnan ammattikorkeakoulussa esteettömyyden arviointiin ja raportointiin luotuun sähköiseen OIVA-työkaluun
- 2) arviointityökalun kehittäminen aluehallintovirastoille ja opetus- ja kulttuuriministeriölle liikuntapaikkahankkeiden avustushakemusten esteettömyysnäkökulmien arviointiin sekä lomakkeiston liittäminen OIVA-työkaluun
- 3) OIVA-työkalun ohjelmointi edellä mainittujen lomakkeistojen tarpeita vastaavaksi
- 4) materiaalipaketin luominen liikuntapaikan perustamishankkeeseen ryhtyvälle esteettömyyden huomioimista varten.